

AZERBAJCAN TÜRKÇESİNDE HİTAPLARIN VURGUSU

VÜGAR SULTANZADE

Azerbaycan Türkçesinin kelime hazinesinde önemli yer tutan Türk menşeli isimlerde vurgu genellikle son hecede bulunur. Bu olgu şahıs adlarında da aynıdır. Hatla uzun yüzyıllar boyu Azerbaycan'da şahıs adı olarak kullanılan yabancı menşeli çok sayıda kelime bile vurgu - orijinaldeki yeri hangi hecede olursa olsun - son heceye düşmektedir, meselâ: *ðh' mäd, Mähäm' mäd, Şüku'fd vs.*” Fakat şahıs adları ve genellikle isimler cümlede hitap olarak kullanıldığında vurgunun yeri çoğu zaman değişir. Bu önemli olgu Azerbaycan Türkçesinin gerek ses bilgisi, gerekse de söz dizimi eserlerinde şimdiye kadar dikkat çekmemiştir. Yazı ile ilgili olmadığından dolayı bu meselede standart bir norm da verilmemiştir. Şunu belirtmek gerekir ki, hitaplarda vurgu değişmesi Türkiye Türkçesinde de tespit edilmiş (Ergin 1993: 99; Kononov 1956: 53-54; Lewis 1986: 23; Demircan 1996: 144; Csâto, Johanson 1998: 207), ancak değişimin kuralları detaylı olarak açıklanmamıştır.

0.1. Amaç. Bu makalede amacımız, hitapları araştırarak vurgu yerinin hangi tür adlarda değişip, hangi tür adlarda değişmediğinin genel kurallarını ortaya çıkarmak, yerdeğişme olduğu durumlarda vurgunun hangi hecelere geçtiğini tespit etmek ve değişimin sebeplerini araştırmaktır.

0.2. Veri tabanı. Araştırmanın veri tabanını esas itibarıyla iki, üç, dört heceli şahıs adları ve hitap bildiren kelime grupları teşkil etmektedir. Bir heceli adlarda vurgu değişmesi söz konusu olmadığı için onlardan sadece kelime grupları çerçevesinde bahsedilmiştir. Azerbaycan'da nadiren istifade edilen dörtten fazla heceli adlara araştırmada kısmen değinilmiştir.

Malzeme olarak standart Azerbaycan Türkçesinde sunulan sinema, tiyatro oyunları ve televizyon programlarında kullanılmış hitaplar ele alınmıştır. Burada tespit edilen vurgu geçişi kuralları Azerbaycan Türkçesi ağızlarının bir çoğunda, bu cümleden standart dilin esasını (*koine*) oluşturan Baku ağzında da geçerlidir. Aşağıda verilen örneklerde günlük konuşma dilinde gözlemlediğimiz hitaplar da yer alır.

0.3. Azerbaycan Türkçesinde hitapların vurgu düzeni, bunların tek kelime veya birden fazla kelimedenden ibaret olup olmadığına göre farklılık gösterir. Bu durumları ayrı ayrı ele alıyoruz.

1. Tek kelimedenden ibaret hitapların vurgusu. Tek kelimeli hitaplardaki

vurgu değişmelerinde rol oynayan en önemli etkenlerden biri hecelerin sayısıdır. Bir heceli adlarda vurgu değişmesi söz konusu olmadığı için onları göz önünde bulundurmuyoruz. Çok heceli, yani üç ve daha fazla heceli adlarda vurgu hitap konumunda ikinci heceye geçer. Meselâ:

a) Üç hecelilerde: *Meh'riban. Ba'hadır, Süleyman. Ye'ganə, Pərvand. İ's'mayil, Ca'vanşir* vs.

b) Dört ve daha fazla heceli hitaplarda: *Ni'zaməddin, Hə'sənəğa, A'takişi. Va'habzadə, Ba'Iacaxanım* vs.

Rzabala türünde adlarda vurgunun ilk *a* sesi üzerine düşmesi istisna sayılmaz, çünkü Türkçede kelime başında yan yana iki ünsüz kullanılmadığı için, bu ad aslında *Irzabala* veya *Rızabala* şeklinde telaffuz edilir ve dolayısıyla vurgulu *a* sesi yine ikinci hecede bulunmuş olur: *Ir'zabala / Ri'zabala*,

1.1. Yukarıda verdiğimiz örneklerde hitapların vurgusuyla ilgili iki genel eğilim gözlemlenir:

- Vurgunun son heceden kopması;
- Vurgunun ikinci heceye kayması.

Bu eğilimlere, son zamanlar dilbilimde en yaygın teorilerden biri olan optimallik teorisine (Optimality Theory) dayanarak, sınırlamalar (constraints) diyebiliriz. Optimallik teorisine göre, dil sınırlamaları hiyerarşi oluşturur ve kendi aralarında çatışabilir. Bu sınırlamalar belli sayıda aday formu değerlendirerek onların arasından en uygununu seçer. Sınırlamalarla hiç çatışmayan veya en az sayıda hem de aşağı dereceli sınırlamalarla çatışan aday en uygun adaydır, yani dilde gerçek şekilde ortaya çıkan versiyon odur (etrafli bilgi için bkz. Prince. Smolensky 1993: Archangeli 1997).

1.2. Yukarıda verdiğimiz örneklerde doğru adayın seçilme mekanizması, optimallik teorisine ilgili yayınlarda yaygın biçimde kullanılan tablo şeklinde gösterilebilir, meselâ, aşağıda Tablo 1 ve Tablo 2.

Tablo 1

<i>Meh-ri-bam</i>	2. HECE	*SON
<i>'Mehriban</i>	*	
<i>☞ Meh 'riban</i>		
<i>Mehri 'han</i>	*	*

Tablo 2

<i>A-ta-ki-şi</i>	2. HECE	*SON
' <i>Ata ki si</i>	*	
ʔ <i>A'ta kişi i</i>		
<i>Ata 'kişi</i>	*	
<i>Aıaki' şi</i>	*	*

Tablonun üst tarafında sınırlamalar aralarındaki hiyerarşiye göre büyükten küçüğe, soldan sağa doğru sıralanır: 2.HECE (hitaplarda vurgu 2. hecede bulunur) sınırlaması *SON (hitaplarda vurgu son hecede bulunmaz) sınırlamasına nazaran daha yüksek derecelidir. Tablonun sol tarafında içerisinden en uygunu (bazen: uygunları) seçilecek aday formlar alt alta yazılır. Bizim örneklerde bunlar aynı bir kelimenin değişik hecelerde vurgulanarak gösterilmesidir. Uygun aday ʔ işaretleriyle işaretlenir. Yıldız (*) işareti ise sınırlamalarla çatışma olduğunu gösterir. Tablolardan görüldüğü gibi, *Meh 'riban* ve *A 'takişi* hitapları vurgunun yeri meselesinde sınırlamalarla hiç çatışmadığı için en uygun form olarak seçilmiştir.

1.3. Gösterilen sınırlamalarla çatışmayan aday form bulmak üç ve daha fazla heceli kelimelerde her zaman mümkündür. Fakat ikinci hecesi aynı zamanda son hecesi olduğu için iki heceli adlarda 2.HECE ve *SON sınırlamaları çatışır. Tablo 3 böyle çatışmayı yansıtır:

Tablo 3

<i>Ta-hir</i>	2. HECE	“SON
<i>T ahir</i>	*	
<i>Ta 'h i r</i>		*

Eğer 2.HECE ve *SON arasında kesin bir derece farkı olsaydı - ki böyle olursa onlar tabloda kesik kesik değil, lam çizgiyle ayrılır - *Ta 'hir* doğru form olarak seçilecekti. Fakat söz konusu derecelendirme kesin olmadığı için bu halde her iki aday uygun sayılır.

1.4. İki heceli hitaplarda vurgunun yerinin belirlenmesi meselesinde bahsettiğimiz sınırlamalardan kesin şekilde ayrılan ve hiyerarşide daha aşağıda yer alan başka sınırlamalar rol oynamaktadır. Bu sınırlamalar hecelerin sırasıyla değil ağırlığıyla ilgilidir. Böyle iki esas sınırlama tespit ettik: UZUN ÜNLÜ ve KAPALI HECE.

1.4.1. UZUN ÜNLÜ sınırlamasına göre uzun ünlüye sahip hece vurguyu

kendi üzerine çeker. Birkaç örnek: 'Şolə, "Rəna, 'Sara, 'Lalə, 'Yusif, Qəm' lo vs. Verilen örneklerin çoğunda vurgu ilk hecededir, çünkü Azerbaycan Türkçesinde son hecesinde uzun ünlü bulunan iki heceli adlara çok az tesadüf edilir.

1.4.2. KAPALI HECE sınırlamasına göre ise vurgu kapalı heceyi tercih eder. Yani iki heceli adlarda:

a) İlk hece kapalı, ikinci hece açık ve kısa ünlüye sahip ise vurgu hitaplarda ilk heceye geçer, mes.: 'Qumru, 'Həvva vs.

b) İlk hece açık ve kısa ünlü, ikinci hece kapalı ise vurgu son hecede kalır, mes.: Rə 'şad, Vü 'gar, Ni 'gar vs.

1.4.3. Hiyerarşide UZUN ÜNLÜ sınırlaması KAPALI HECE sınırlamasına göre daha üst konuma sahiptir. Yani iki heceli hitaplarda bir hecede uzun ünlü varsa, diğer hece kapalı da olsa vurguyu kendi üzerine alır, mes.: 'Mahir, 'Firuz, 'Nuran, 'Cavid, 'Yavər, 'Mömin, 'Canan, 'Adil vs.

1.4.4. Şimdi bu iki sınırlamayı ekleyerek Tablo 3'ü tekmilleştirip, *Tahir* kelimesinin hitap gibi kullanılmasında vurgunun hangi hecede bulunduğunu saptayabiliriz (Tablo 3a):

Tablo 3a

<i>Ta-hir</i>	2.HECE	*SON	UZUN UNLU	KAPALI HECE
☞ <i>Tahir</i>		*		*
<i>Ta'hir</i>		*	*	

1.5. İki hecesi aynı nitelikte olan hitaplarda, yani kısa ünlü içeren heceleri açık, veya tam tersi, kapalı olan adlarda vurgu her iki hecede olabilir. Mesele.: 'd'i veya d'li; 'Gülnaz veya Güll'naz. Aşağıda bu tür hitapların vurgusuyla ilgili tabloları veriyoruz (Tablo 4 ve Tablo 5):

Tablo 4

<i>A-ğa</i>	2.HECE	*SON	UZUN UNLU	KAPALI HECE
☞ 'Ağa		*		* *
☞ A'ğa			* *

Tablo 5

<i>Riis-təm</i>	2. HECE	*SON	UZUN UNLU	KAPALI HECE
☞ <i>Rüstəm</i>	*		*	
☞ <i>Rüs'təm</i>		*	*	

1.6. Her iki forma dilde tesadüf edilse de, 2.HECE sınırlaması avantajıyla vurgu daha çok son hecede kullanılır. Söz konusu hitaplarda vurgu yerinin seçilmesi meselesinde dil (langue) özelliklerinin yanında konuşma, söz (parole) özellikleri önem taşıyor. Eğer hitap, meselâ, yalvarış, sevme tonuyla söylenirse vurgu daha çok (ama her zaman değil!) ilk hecede bulunur. Böyle durumlarda bazen hatta ilk açık hecedeki kısa ünlü bile biraz uzatılarak vurgulu telaffuz edilir, meselâ.: 'Cəddər, 'Niigar, 'Rəddəd vs.

1.7. Tehdit amaçlı ve resmi seslenmelerde ise vurgu çoğunlukla son hecede olur. Bu tür seslenmeler daha çok uluslararası terminolojide *hitap cümlesi* (bkz. Babaytseva 1968) olarak adlandırılan seslenme cümleleri şeklinde gerçekleşir. Hitaplar, seslenmelerin diğer türü olan seslenme cümlelerine çok benzese de, aralarında ciddi farklar vardır. Bunları birbirinden ayıran üç esas gösterge aşağıdakilerdir.

1.7.1. Bazı kitaplarda nedense “cümle dışı unsur” (bkz. Karahan 1999: 59-60) olarak nitelendirilen hitaplar cümle ögesi olmasa da, aslında her zaman cümlenin bir parçasıdır, meselâ:

Almaz axı mən səni ölümdən qurtardım (C. Cabbarlı).

Fakat seslenme cümlelerinde seslenme bildiren kelime (veya kelime grupları) kendi başına bir cümle oluşturur ve bunlar genellikle ünlem cümleleri olur. meselâ.:

Xuraman!

Ah. Riistəm!

Züleyxa!

1.7.2. Hitaplar kullanıldıkları cümledeki olgu veya kiple doğrudan doğruya ilgili olmayıp sadece dinleyenin dikkatini çekmek için kullanılır. Seslenme cümlesi olarak ortaya çıkan seslenme ise kendisi belli bir hissi (tehdit, korku vs.) veya bir çağrı ifade eder.

1.7.3. Konuşma süresinde hitaplarla cümlenin diğer kısımları arasındaki duraklama, seslenme cümleleri ile metnin diğer kısımları arasındaki duraklamadan daha kısa olur.

1.8. İki heceli kelimelerden ibaret olan seslenme cümlelerinde vurgu çoğunlukla son hecede bulunur. Çok heceli seslenme cümlelerinde de son hece vurgu alabilir, fakat ikinci hecenin genel kural üzere vurgulu söylenmesi daha yaygındır.

1.9. Üç ve daha fazla heceli hitaplarda hecenin ağırlığı vurgu değişmelerine tesir göstermez. Mesela, *Yadigar* adında ilk hecenin uzun ünlüyle bitmesine ve son hecenin kapalı olmasına rağmen, seslenmede yine de hafif olan ikinci hece vurgulu telaffuz edilir. Fakat bu tür hitaplarla ilgili tablolarda hiyerarşinin tam şekilde yansıtılmasını sağlamak amacıyla UZUN ÜNLÜ ve KAPALI HECE sınırlamalarının da yer verilebilir. Tablo 6 buna bir örnektir (gölgeli bölgeler ait oldukları sınırlamaların konu dışı olduğunu gösterir);

Tablo 6

<i>Ya-di-gar</i>	2.HECE	*SON	UZUN ÜNLÜ	KAPALI HECE
<i>'Yadigar</i>	*			*
<i>Ya 'digar</i>			*	*
<i>Yadi 'ga r</i>	*	*	*	

1.10. Yukarıda bahsettiğimiz vurgu düzeni sadece şahıs adlarında değil genel isimler de hitap olarak kullanıldığında geçerlidir. Burada birkaç örnek vermekle yetiniyoruz: *və'təndaş, ca'maat, yol'daşlar, qar'daşlarım, qi'zim, oğ'lum* (veya *'oğlum*), *da'yi* (veya *'dayı*).

1.11. Şunu belirtmek gerekir ki, hitaplardaki söz konusu kurallar Türk menşeli isimler için ve Türk vurgu sistemine uyan, yani vurgusu son hecede olan yabancı adlar için geçerlidir. Eğer adların olağan (yani hitap olmayan) telaffuzunda vurgu sonda değilse, onlar hitap olarak kullanıldığında vurgunun yeri sabit kalır. Mesela *Dezdemon*a ve *Esmerald*a adlarında vurgu üçüncü hecededir ve hitap görevinde iken vurgunun yeri değişmez: *Dezde'mona* ve *Esme'ralda*. Bunlar genellikle yabancı sinema ve tiyatro oyunlarında rastlanılan yahut yabancı dillerden son samanlarda alınıp kullanılmaya başlanan ve orijinal vurgusunu koruyan adlardır. Rusçadan alınmış *-ov, -yev, -ova, -yeva* ekleriyle oluşan soyadlarında vurgu bu eklerden önceki hecede bulunur, mes.: *Daşdə'mirov, Mirzə'liyev, A'xundova* vs. Bu soyadlar da hitap şeklinde kullanıldığında vurgu yerinde değişiklik olma?,.

2. Birden fazla kelimededen oluşan hitapların vurgusu Kelimelerin sayısı artarak, hitapların tek bir kelime değil, kelime grubu gibi kullanıldıkları durumlarda Azerbaycan Türkçesindeki vurgu değişimleri ayrı bir düzene sahip olup, yukarıda gösterdiğimiz hiyerarşi kurallarına uymamaktadır. Hitap olarak kulla-

nılan kelime grupları çoğu zaman iki kelimedenden oluşur. Bunların vurgu düzeninin genellikle aşağıdaki şekilde olduğunu gözlemledik: birinci kelimenin vurgusu genellikle son, ikinci kelimenin vurgusu ise genellikle ilk hece üzerinde olur. Bu zaman birinci kelimenin vurgusu ikincidekine nazaran daha baskılı söylenir, yani biri esas, diğeri ikinci dereceli vurgu birlikteliği oluşur - ki bununla iki kelimenin bir grup halinde algılanması sağlanır.

2.1. Aşağıda iki kelimedenden oluşan hitap türleri ve örnekleri verilmektedir:

2.1.1. Tamlamalar. Hem belirtili, hem belirtisiz, hem de takısız tamlamalarda vurgu düzeni aynıdır: *mə'nim 'balam, gözəllərin 'gö'zəli, xa'la 'qızı. ağıl'lı 'oğlum, göy'çək ('güzel') Fatma, d'ziz 'qardaşlar* vs. Tamlamanın ikinci tarafını oluşturan kelimenin olağan vurgusu son hecede olmasa dahi, Türk menşeli isimlerde olduğu gibi, vurgusu ilk hece üzerine geçer, mes.: *gö'zəl 'Esmira (Esmira isminin olağan vurgusu ikinci hecededir).*

2.1.2. Ünvan grubu. Bu grup şimdi genellikle unvandan çok seslenme bildiren *xanım, boy* gibi kelimeler vasıtasıyla oluşmaktadır: *Gülçöh'rə 'xanım, Toğ'rul 'bəy, əh'məd "usta, Ya 'şar 'muəllim* vs.

2.1.3. Ünlem grubu. Azerbaycan Türkçesinde genellikle *a, ay, ey* ünlemleri vasıtasıyla oluşmakta olan ünlem grubunun vurgu düzeni söz konusu kurallara uygundur: *ay 'İsmayıl 'a 'bala. 'ey 'qardaşlar* vs. Yalnız Arapçadan alınıp sadece dinî-tarihî metinlerde kullanılan *ya* ünlemiyle oluşmuş gruplarda ünleme eşlik eden şahıs adlarının vurgu yeri değişmez, mes.: *'ya Musta'fa, "ya. d'li* vs.

2.2. Birinci kelime kökü veya eki itibarıyla yabancı menşeli olup vurgusu son hecede değilse, böyle kelimelerin oluşturduğu hitap grupları iki tür vurgu düzenine sahip olabilir:

a) Vurgu düzeni yukarıdaki genel kurala uygun olur, yani ilk kelimenin vurgusu son heceye kayar, ikinci kelimenin vurgusu ise ilk hece üzerinde bulunur, mes.: *dok 'tor 'Nazim.*

b) Her iki kelimenin vurgusu seslenme zamanı olağan yerini korur, mes.: *'doktor Na 'zim*

2.3. Yukarıda gösterilen genel kural değişik amaçlı hitaplar için geçerlidir. Yalnız resmi seslenmelerde tamlamalar çerçevesinde bu kural dışına çıkılır. Bu tür hitaplarda vurgunun yeri genellikle değişmez, meselâ:

Cə 'nab na 'zir, hörmət li qonaq 'lar.

Şahıslara ad ve soyadlarıyla genellikle resmi seslenmelerde hitap edildiği için çoğu zaman ad-soy ad gruplarında da vurgu yeri sabit kalır, mes.: *Sət'tar*

Bəhlulza' də; Ya' şar Məmməd' li. Fakat ad ve soy ad başka amaçlarla (şaka, sevmeye vs.) kullanılırsa, vurgu yeri genel kurala göre düzenlenir, mes.: *Ya' şar 'Məmməd' li veya Məmməd' li 'Yaşar.*

2.4. Seslenme cümleleri oluşturan kelime gruplarında da genellikle vurgu değişmesi söz konusu değildir, yani kelimelerin seslenme bildirmediği durumlarda vurgu hangi hece üzerindeyse orada da kalır.

2.5. Üç ve daha fazla kelimedenden oluşmuş hitap gruplarında ilk iki kelimenin vurgusu genel kurala uygun olup, sonraki kelimenin (kelimelerin) vurgu yeri değişmez. Birkaç örnek: *'ay "Adilə' xa' nım; 'a 'Ramazan ki' şı; 'a 'Ramazan ki' şı' nin oğlu.*

3. Sebepler. Hitap cümle öğeleri dışında kalan, fakat bulunduğu cümlede önemli bir görev üstlenen unsurdur. Hitaplar cümlenin diğer kısımlarından konuşmada belli bir ara yazıda ise virgülle ayrılır. Fakat dil sistemi bunu yeterli görmeyerek, hitapları cümle öğelerinden, özellikle öznenen formal açıdan da ayırmaya çalışır. Azerbaycan Türkçesinde hitaplardaki vurgu değişmelerinin esas sebebi budur. Bazı başka dillerde (Latince. Yunanca. Arapça vs.) böyle bir formal gösterge olarak özel hitap hâli (*Vocative case*) morfemi kullanılır. Azerbaycan Türkçesinde ise formal gösterge vurgu değişmesidir.

3.1. Şunu belirtmek gerekir ki, vurgu değişmesinin yanında hitap morfeminden istifade eden diller de vardır. Mesela, Ukraynalıların dilinden aldığımız aşağıdaki örnekte vurgusu sonda olan *cecmpa* "kızkardeş" kelimesi hitap olarak kullanıldığında hem hitap morfemini (-o) alır, hem de vurgusu son heceden ilk heceye geçer: *'cecmpo!* Azerbaycan klasik edebiyatında da tipolojik olarak buna benzer bir olayla karşılaşırız. Söz konusu metinlerde bugün dilden tamamen çıkmış olan Arap menşeli bir -a hitap eki kullanılmıştır. Bu eki almış kelimelerde vurgu son hecede değil ilk hece üzerinde bulunur. Meselâ, aşağıda Seyid Azim Şirvani'den (XIX. yy) verdiğimiz beyitte söz konusu ek *seyyid* kelimesine eklenmiştir:

Mövî-i dsmani ilə sanma mənim ölməyimi,

Seyyida, ölmənəm, aləmdədsim var mənim.

4. Sonuçlar.

4.1. Azerbaycan Türkçesinde vurgusu son hecede olan üç ve daha fazla heceli kelimeler cümlede hitap olarak kullanıldığında vurgu ikinci heceye geçer.

4.2. İki heceli hitaplarda vurgu daha ağır olan hece üzerinde bulunur. Hece-leri aynı ağırlıkta olan iki heceli hitaplarda ise vurgu hem başta, hem de sonda olabilir.

4.3. İki kelimededen oluşan hitaplarda vurgu birinci kelimenin son hecesine, ikinci kelimenin ise ilk hecesine düşer. Bu kural üç ve daha fazla kelimededen oluşmuş hitap gruplarında ilk iki kelime için de geçerlidir, sonraki kelimenin (kelimelerin) vurgu yeri değişmez. Hitap gruplarında ilk kelimenin vurgusu daha baskılı söylenir.

4.4. Söz konusu kurallar, vurgusu son hecede olmayan yabancı menşeli adlar hitap olarak kullanıldığında ve seslenme cümlelerinde bozulabilir.

4.5. Vurgu değişmesi, hitapları cümlenin diğer unsurlarından formal açıdan ayırmaya hizmet eder. Hitaplardaki vurgu değişimleri Azerbaycan Türkçesinde vurgunun sadece anlam ayırıcı (*dondur'ma~don'durma! gəlin-'gəlin!*) değil, hem de görev (fonksiyon) ayırıcı özelliklere sahip olduğunu gösterir.

KAYNAKÇA

- Archangeli, D. (1997), 'Optimality Theory: An Introduction to Linguistics in the 1990s' // Archangeli, Diana and D. Terence Langendoen (eds.). *Optimality Theory. An Overview*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Babaytseva, V. V. (1968), *Odnosostavnie prediojeniya v sovremennom russkom yazıke*. Moskva: Prosvesçenie.
- Csáto, E. A., Johanson, L. (1998), 'Turkish' // Csáto, Eva Á. and Lars Johanson (eds). *The Turkic Languages*. London-New York: Routledge.
- Demircan, Ömer (1996), *Türkçenin Sezdizimi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1993), *Türk Dil Bilgisi*. (20. Baskı). İstanbul: Bayrak.
- Lewis, G. L. (1986), *Turkish Grammar*. Oxford: Clarendon Press.
- Karahan, Leylâ. (1999), *Türkçede Söz Dizimi: Cümle Tahlilleri*. (6. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kononov, A. N. (1956), *Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka*. Moskva-Leningrad: İzd. AN SSSR.
- Prince, A., Smolensky, P. (1993), *Optimality Theory. Constraint Interaction in Generative Grammar*. New Brunswick: RuCCS Technical Report 2.